

Commissie van Overleg en Voorlichting Milieu Luchthaven Leeuwarden

Secretariaat:

Postbus 16169

2500 BD Den Haag

rien.mudde@rijksoverheid.nl

<https://www.covm.nl/de-covms/leeuwarden/vergaderstukken>

VERSLAG

Zesenvijftigste vergadering Commissie van Overleg en Voorlichting

Milieu Luchthaven Leeuwarden van 9 november 2020,

Digitaal MS Teams in verband met Coronamaatregelen

Aanwezig:

Dhr. D. Hoogland	Gedeputeerde Provincie Fryslân (voorzitter)
Mevr. C. van Balen	Ministerie van I&W Project Luchtruimherziening
Mevr. A. van Beek	Plaats vervangend vertegenwoordiger omwonenden Leeuwarden
Dhr. A. Bennen	Voorzitter gebruikersgroep geluidmeetnet
Dhr. Th. Berends	Wethouder Noardeast Fryslân
Mevr. A. Boersma	Vertegenwoordiger omwonenden Tytsjerksteradiel
Dhr. P. Bos	Vertegenwoordiger omwonenden Noardeast Fryslân
Dhr. A. Bouwman	Wethouder Tytsjerksteradiel
Dhr. A. Den Drijver	Adviseur stuurgroep Geluidmeetnet
Dhr. J. Dijkstra	Wethouder Waadhoeke
Dhr. Kol H. Doorten	Commandant vliegbasis Leeuwarden
Dhr. F.J.R. Faber	Wethouder Súdwest Fryslân
Dhr. H. De Haan	Wethouder Leeuwarden
Dhr. Lt Kol A.J.P. Hardenbol	Commando Luchtmachtbataljon bureau Geluidhinder
Dhr. H.G. Hiemstra	Vertegenwoordiger omwonenden Súdwest Fryslân
Dhr. J. Kok	Gemeente Tytsjerksteradiel
Dhr. B. Kroese	Gemeente Leeuwarden
Dhr. G. Majoor	Inspectie Leefmilieu en Transport
Mevr. Maj M.A. Molema	Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Sectie Communicatie
Dhr. M.H. Mudde	Rijks vastgoedbedrijf/Defensie (secretaris)
Dhr. S. Slotegraaf	Provincie Fryslân
Dhr. S. Van der Velde	Plaats vervangend vertegenwoordiger omwonenden Noardeast Fryslân
Dhr. G.F.J. Veldman	Vertegenwoordiger omwonenden Leeuwarden
Dhr. G. Verf	Vertegenwoordiger omwonenden Waadhoeke
Dhr. A. De Vries	Friese Milieufederatie
Dhr. Maj J. Van Weelden	Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Luchtverkeersbeveiliging
Dhr. L. Woudstra	Gemeente Noardeast Fryslân
Dhr. J. Zijlstra	Ministerie van I&W Project Luchtruimherziening

1. Opening

1. Opening

De voorzitter heet de aanwezigen welkom bij deze digitale vergadering. Hij merkt op dat hij liever fysiek bijeen was gekomen, maar helaas is dat in verband met de Corona-maatregelen niet mogelijk.

2. Mededelingen/Eventuele aanvullingen op de agenda.

2.1 Bij het secretariaat zijn geen berichten van verhindering ontvangen.

2.2 Dhr. Kol H. Doorten is dhr. Kol A.S. Stallmann opgevolgd als commandant van de vliegbasis Leeuwarden en neemt in die hoedanigheid voor het eerst deel aan de vergadering van de commissie. **Dhr. De Vries** vraagt of het verslag van de vergadering eerder kan worden toegezonden dan de vorige keer. **De secretaris** zegt dat toe.

2. **Suggesties voor te bespreken onderwerpen**

De voorzitter vraagt of de leden van de commissie nog aanvullende agendapunten willen inbrengen. Dit is niet het geval.

3. **Inventarisatie gesprekspunten publiek**

Bij het secretariaat hebben zich geen personen gemeld die gebruik willen maken van het spreekrecht voor het publiek.

4. **Presentatie Project Luchtruimherziening**

Mevr. Van Balen van het projectbureau Luchtruimherziening van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat geeft toelichting op stand van zaken programma luchtruimherziening. Zij zet de opgave en de doelen van het project uiteen en gaat in op de aanpak en het tot dusver gevolgde proces en de verdere planning. Er wordt momenteel toegewerkt naar een ontwerp-Voorkeursbeslissing die wordt onderbouwd met een Plan-MER. Naar verwachting wordt die begin volgend jaar ter inzage gelegd, waarbij de mogelijkheid voor het indienen van zienswijzen wordt geboden. Vervolgens zal een reactie op de zienswijzen worden opgesteld (Nota van Antwoord), waarna naar verwachting voor de zomer van 2021 een definitieve Voorkeursbeslissing zal worden genomen. Daarna start de Planuitwerkingsfase, waarin de Voorkeursbeslissing verder wordt uitgewerkt in deelprojecten. Nadere informatie over het project is te vinden op:

www.luchtvaartindetoeekomst.nl.

De presentatie van mevr. Van Balen is als bijlage bijgevoegd bij dit verslag (*nr. LW/20.57/1a*).

De voorzitter geeft gelegenheid tot het stellen van vragen. **Dhr. Berends** merkt op dat het voor de gemeenten van belang is dat de laagvliegroute nr. 10A niet meer wordt geactiveerd. **Mevr. Van Balen** antwoordt dat de Staatssecretaris besloten heeft de route op te heffen. Dit is in brieven aan de tweede Kamer en de betreffende Provinciebesturen gecommuniceerd. **Dhr. De Vries** vraagt of de milieueffectrapportage ook informatie geeft over de luchtkwaliteit rond de vliegbasis Leeuwarden. Daarnaast vraagt hij of bij het bepalen van de geluidbelasting van de schietrange de Vliehors het geluid van het vliegen en van het schieten bij elkaar wordt genomen. **Dhr. Zijlstra** van het programma Luchtruimherziening antwoordt, dat het gebruik van de vliegbasis Leeuwarden en de schietrange de Vliehors geen onderdeel uitmaken van het programma Luchtruimherziening. De PlanMER betreft alleen het effect van de voorgenomen wijzigingen ten opzichte van de referentiesituatie. Daarbij gaat het om routes en gebieden op grotere hoogten. Er zijn in het programma geen wijzigingen in het gebruik van het luchtruim rond Leeuwarden en de Vliehors voorzien. **Dhr. Hardenbol** voegt desgevraagd toe dat de vergunningen en de berekening van de geluidbelasting voor het gebruik van de Vliehors (Wet Luchtvaart en Wet Milieubeheer) twee gescheiden dossiers betreffen.

5. **Presentaties Stand van zaken herziening milieuvergunning vliegbasis Leeuwarden**

Op verzoek van dhr. Verf zijn de volgende stukken geagendeerd:

- Brief Inspectie Leefmilieu en Transport van 13 mei 2020 aan Commandant vliegbasis Leeuwarden inzake revisie milieuvergunning vliegbasis Leeuwarden (*nr. LW/20.56/5a*);
- Brief Inspectie Leefmilieu en Transport van 20 mei 2020 aan Advocatenbureau Kamstra inzake beslissing op verzoek om handhaving (*nr. LW/20.56/5b*)

Dhr. Doorten geeft een presentatie over de stand van zaken van de revisie van de omgevingsvergunningen en de vergunning Wet Natuurbescherming van de vliegbasis Leeuwarden. Hij merkt op dat de vliegbasis Leeuwarden beschikt over een geldende milieuvergunning. Door het bevoegde gezag (Inspectie Leefmilieu en Transport) is een verzoek tot handhaving afgewezen (brief van 20 mei 2020 (*nr. LW/20.56/5b*)). Omdat de vigerende vergunning dateert uit 2001 en onoverzichtelijk is geworden door de wijzigingen die hebben plaatsgevonden en nog zullen plaatsvinden met de komst van twee nieuwe vliegtuigtipes (F35 en MQ9) is in 2018 besloten tot revisie van de vergunning. **Dhr. Doorten** merkt op dat twee zaken niet zijn opgenomen in de vigerende vergunning. Het betreft de kunststofreparaties die door de zweefvliegclub worden uitgevoerd en het uitstrooien van as bij de kapel op de vliegbasis. Deze activiteiten zijn inmiddels –in afwachting van de nieuwe vergunning– gestaakt. Sedert 2018 is de voorbereiding van de revisie enkele malen vertraagd. Initieel omdat het beschrijven van alle activiteiten meer tijd vergde dan was voorzien. Daarna is in 2019 de aanvraag tijdelijk stilgelegd in afwachting van een landelijke oplossing van de stikstofproblematiek. In de tussentijd zijn wel enkele wijzigingen t.b.v. de F35 aangevraagd en verleend. Naar aanleiding van

de geagendeerde brief van het IlenT van 13 mei 2020 (nr. LW/20.56/5a) is constructief overleg gevoerd tussen Vliegbasis Leeuwarden, IlenT en het Rijks vastgoedbedrijf en is de voorbereiding hervat. Daarbij is, gelet op het belang van zowel de vliegbasis Leeuwarden als van de omgeving, gefocust op het halen van een harde tijdlijn van 1 oktober 2020. De aanvraag is vervolgens ook op die datum ingediend. In de aanvraag is speciale aandacht besteed aan de aspecten fijnstof en ultrafijnstof. **Kolonel Doorten** geeft aan dat Defensie in het verdere traject geen rol voor de COVM ziet. Wel zal de aanvraag worden gepubliceerd in het kader van de openbare vaststellingsprocedure worden doorlopen. Dat geldt eveneens voor de op 30 september bij het Ministerie van LNV ingediende aanvraag voor de vergunning Wet Natuurbescherming. In het kader van deze aanvraag heeft de vereiste stikstofberekening plaatsgevonden.

De voorzitter merkt op dat de provincie Fryslân en de gemeente Leeuwarden op de hoogte zijn gesteld van de ingediende vergunning. **Dhr. De Haan** bevestigt dat en bedankt hiervoor. Hij merkt op dat de gemeente gebruik zal maken van de haar toebedeelde adviesrol. De gemeente zal daarbij vragen om zo beperkt mogelijk gebruik te maken van de aangevraagde mogelijkheden voor nieuwe ontwikkelingen. **Dhr. De Haan** brengt naar voren dat twee bij de aanvraag behorende bijlagen (betreffende geluid en stikstof) geclassificeerd zijn. De gemeente zal de Minister van Defensie verzoeken deze bijlagen te declassificeren. **Dhr. Verf** spreekt zijn dank uit voor de ingediende aanvragen. Dat schept duidelijkheid voor de omgeving. Hij vraagt of de aanvragen al openbaar zijn. Dat is ook voor de werkgroep luchtkwaliteit van belang. **Dhr. Doorten** antwoordt dat de stukken nog niet openbaar zijn gemaakt en daarom ook nog niet zijn meegestuurd met de vergaderstukken. Het is eerst aan de Bevoegde Gezagen om zich over de aanvragen te buigen. Daarna volgt het publieke traject met de mogelijkheden omzienswijzen in te dienen. De presentatie van dhr. Doorten is als bijlage bijgevoegd bij dit verslag (nr. LW/20.57/1b).

Aansluitend geeft **dhr. Majoor** van IlenT een toelichting op de verdere procedure.

Hij verwijst daarbij voor meer informatie naar de volgende website:

<https://www.infomil.nl/onderwerpen/integrale/wet-algemene/vragen-antwoorden/wettelijk-kader/voorbereidingsproc/verloopt-procedure/>

Medewerkers van IlenT hebben de op 1 oktober ingediende aanvraag voor de revisie vergunning in behandeling genomen en bezien thans of deze volledig is. Aan Defensie is gevraagd om aanvullingen onder meer ten aanzien van het (grondgebonden) geluid. Als alle informatie binnen is, zal een inhoudelijke toetsing plaatsvinden, waarbij onder andere samen met de zonebeheerder van het Ministerie van IenW zal worden beoordeeld of de geluidbelasting past binnen de vastgestelde geluidszone Wet Geluidhinder. Een en ander mondt uit in een ontwerp-beschikking, die (volgens de huidige planning in maart 2021) samen met de ongeclassificeerde bijlagen openbaar gemaakt zal worden. De ter visie legging zal worden gepubliceerd in de lokale huis-aan-huis bladen.

Vervolgens is er voor een ieder gedurende een periode van zes weken gelegenheid voor het indienen van een zienswijze. Tevens worden de wettelijke adviseurs (provincie en gemeente) gevraagd om advies uit te brengen. Na verwerking van die inbreng wordt een definitieve beschikking opgesteld waarbij wordt ingegaan op de zienswijzen en adviezen. De definitieve beschikking wordt weer bekendgemaakt. Belanghebbenden, bijvoorbeeld de indieners van de zienswijzen en het Ministerie van Defensie, kunnen dan eventueel beroep indienen bij de Rechtbank. In de beschikking zal worden aangegeven hoe beroep kan worden ingesteld.

De voorzitter dankt dhr. Majoor voor zijn toelichting. Deze geeft verder geen aanleiding tot vragen of opmerkingen

6. Verslag vorige vergadering

Het concept-verslag vergadering van 11 november 2019 is toegezonden met e-mail van 3 februari 2020 (als nr. LW/20.56/1). Het verslag wordt zonder wijzigingen vastgesteld. Naar aanleiding van het verslag wordt het volgende opgemerkt:

- Blz. 5, pt. 10.1, 1^e regel: **Dhr. Dijkstra** vraagt naar de voortgang van de werkgroep die de mogelijkheden voor een effectievere klachtenafhandeling onderzoekt. **Dhr. Verf** antwoordt dat die werkgroep tot dusver een keer bij elkaar met circa 12 personen bijeen is geweest. Het voorstel is om de werkgroep iets kleiner te maken en bijeen te komen zodra de Coronamaatregelen dat weer mogelijk maken. De werkgroep zal zich richten op highlights, trends en verbeterpunten. **Mevr. Molema** bevestigt dat een vervolgspraak gemaakt zal worden, zodra dat mogelijk is.

8. Ingekomen/opgevraagde/verzonden stukken

- 8.1 Brief Friese Milieufederatie van 11 november 2019 inzake de aanmelding van dhr. De Vries als lid en dhr. Van der Werf als plaatsvervangend lid van de commissie (bijgevoegd als nr. LW/20.56/4a). Deze brief wordt voor kennisgeving aangenomen.

- 8.2 Email hr. Veerman van 20 augustus 2020 inzake beëindiging lidmaatschap commissie (bijgevoegd als nr. LW/20.56/4b).
Dhr. Dijkstra meldt dhr. Veerman is gestopt (als plaatsvervangend omwonendenvertegenwoordiger Waadhoeke) en door de gemeente is bedankt voor zijn inzet in de COVM. De email wordt voor kennisgeving aangenomen.

9. Klachtenbehandeling

9.1 Klachtenoverzicht Sectie Communicatie vliegbasis Leeuwarden.

- a. Overzichten betreffende de maanden oktober, november en december 2019 (nr. LW/20.56/3a);
- b. Overzichten betreffende de maanden januari en februari 2020 (nr. LW/20.56/3b);
- c. Overzichten betreffende de maanden maart en april 2020 (nr. LW/20.56/3c);
- d. Overzicht betreffende de maand mei 2020 (nr. LW/20.56/3d);
- e. Overzicht betreffende de maand juni 2020 (nr. LW/20.56/3e);
- f. Overzicht betreffende de maand juli 2020 (nr. LW/20.56/3f);
- g. Overzicht betreffende de maand augustus 2020 (nr. LW/20.56/3g);
- h. Overzicht betreffende de maand september 2020 (nr. LW/20.56/3h);

Dhr. Verf leest de volgende verklaring voor: *“Nog nooit eerder in het bestaan van de COVM zijn er zoveel klachten geregistreerd. Vorig jaar was het al hoog, maar toen was het ook een extreem druk vliegjaar. Dit jaar zien we het omgekeerde. Nog nooit is er in een regulier vliegjaar zo weinig gevlogen als in 2020 tot dusverre. Dit jaar is er geen Frisian Flag, geen wapeninstructeursopleiding, wel een vertraagde instroom van de F35 en zijn er minder oefenvluchten dan gepland. En dan toch zoveel klachten. En dan niet alleen uit het gebied binnen de geluidscontour, maar uit een veel groter gebied van Friesland. Ik word door Dorpsbelangen benaderd die voorheen nooit klaagden. Maar die nu aangeven veel hinder te hebben van de F35. En dan moeten we ons beseffen dat het dit jaar vanaf januari gemiddeld om nog maar zo 'n twee F35 vluchten per dag ging. Omwonenden vrezen het geluid in de toekomst als het aantal F35 toestellen compleet is. Dat van de F16 zullen ze nog gaan missen. Het geluid van de F35 valt bewoners tegen. Ze vergelijken het met het geluid van de F16 en met de herinneringen aan de belevingsvluchten van 2016. Toen viel het velen mee. Het verschil tussen F16 en F35 was toen amper hoorbaar. Dat werd bevestigd door het NLR die toen geluidsmetingen hield. In hun meetrapport schrijven ze: “Het gemiddelde verschil tussen de maximale piekniveaus van beide toestellen over alle meetposten bedraagt 3 dB(A)”. Maar bij het operationele vliegen ervaren de bewoners veel grotere verschillen. De meevaller van 2016 na de belevingsvluchten slaat nu als een boemerang terug en zorgt bij bewoners voor een forse teleurstelling. Namens vele bewoners uit de Waadhoeke doe ik daarom het dringende verzoek aan de basiscommandant om alles op alles te zetten om de geluidshinder van de F35 in de toekomst te beperken. We hopen dat de auditcommissie u van waardevolle suggesties kan voorzien”*

De voorzitter dankt dhr. Verf voor zijn oproep. **Dhr. Van der Velde** wil daar graag op inhaken. Hij stelt dat de klachtenrapportages een terecht onderdeel uitmaken van de agenda. De klachten van de burgers worden door de vliegbasis altijd nauwkeurig en conform wet- en regelgeving afgehandeld. Toch blijven er een groot aantal klachten. Dankzij het geluidmeetnet ontstaat er een zichtbare situatie voor de burgers. Dhr. Verf verricht veel veldwerk om de kennis van de burgers te vergroten. De media kunnen daar ook een rol in hebben. Inside begrip staat en valt met onwetendheid. **Dhr. Van der Velde** pleit ervoor de kennis en het begrip van de burgers te vergroten door in samenwerking tussen bijvoorbeeld Omrop Fryslân, de vliegbasis Leeuwarden en de burgers die het geluidmeetnet volgen, een documentaire te maken waarin het geluidmeetnet, de wet- en regelgeving en andere relevante invalshoeken worden belicht. **Dhr. De Haan** heeft ook zorgen en vragen over het grote aantal klachten met name over de hoge piekbelasting is vastgesteld bij de F35 en de gevolgen daarvan voor de volksgezondheid. Hij vraagt hoe de vliegbasis daar tegen aan kijkt en of er iets gedaan kan worden om de piekbelasting te beperken. **Dhr. Doorten** antwoordt dat hij die getallen ook heeft gezien. Volgens hem is het echter nog te vroeg om daar conclusies aan te verbinden. Er is nog geen analyse gedaan waar het door komt. Hij merkt wel op dat er met de F35 uit veiligheidsoverwegingen nog veel op de computer wordt gevlogen. Daardoor kunnen de gesignaleerde hogere waarden zijn ontstaan. Mogelijk zijn er mogelijkheden om daar iets aan te doen als er meer ervaring met het vliegen van de F35 is opgedaan. In reactie op de

verklaring van dhr. Verf benadrukt **dhr. Doorten** dat hij er alles aan zal doen om in overleg met de omgeving de geluidbelasting van de vliegbasis zoveel als mogelijk te beperken. Hij voegt daaraan toe dat het een complexe materie is. De vermindering van de geluidbelasting op de ene plek kan meer geluid geven op een andere. **Dhr. De Vries** wijst erop dat het aantal klachten is verdrievoudigd ten opzichte van vorig jaar. Ook is hem opgevallen dat de klagers vaak heftig reageren, wat er volgens hem op duidt dat zij zich onmachtig en niet gehoord voelen. Hij pleit ervoor om alles aan te doen om dit te verminderen. **Dhr. Veldman** sluit zich aan bij de vorige sprekers. Hij heeft vastgesteld dat het aantal klachten dit jaar tot en met de maand september 1005 bedraagt. Dat is nu alleen een verdubbeling t.o.v. vorig jaar en wordt een verdrievoudiging. Hij vindt dit onacceptabel en vraagt of er binnen de Luchtmacht wordt gekeken naar mogelijkheden om daadwerkelijk op een andere wijze te starten en landen. Hij heeft geconstateerd dat er tegenwoordig ook vanuit Leeuwarden veel wordt geklaagd. Mogelijkerwijs is dit gemakkelijker geworden door het Geluidmeetnet, maar dan zijn er in het verleden veel klachten gemist. **Dhr. Doorten** antwoordt dat de Luchtmacht bereid is hierover mee te denken. Dat is bijvoorbeeld ook aangetoond met de maatregel om meer met straight ins in plaats van in circuits te landen bij het avondvliegen. Hij herhaalt dat het nodig is om eerst meer ervaring op te doen met de F35. **Mevr. Molema** geeft nog een korte toelichting over de klachtenrapportages. De 1005 klachten zijn afkomstig van 223 unieke klagers. 60% van de klachten is afkomstig van 5 klagers. Zij bevestigt dat het taalgebruik van de klagers steeds grover wordt. Ook heeft zij vastgesteld dat klachten gebaseerd zijn op de informatie die met het geluidmeetnet zichtbaar wordt. **De voorzitter** sluit dit agendapunt met een oproep aan een ieder om het taalgebruik niet te laten ontsporen.

9.2 Jaarrapportage geluidhinderklachten 2019 van Commando Luchtmacht

De landelijke jaarrapportage geluidhinderklachten over 2019 (nr. LW/20.56/4) geeft geen aanleiding tot vragen of opmerkingen.

9.3 Afschriften schriftelijk ingediende/afgedane klachten

De emailwisseling betreffende klacht nr. LW 16030 (nr. LW/20.56/4c) wordt voor kennisgeving aangenomen.

10. Rapportage inzake vliegbaanregistratie 2019

De brief van het Commando Luchtmacht van 11 februari 2020 inzake de rapportage vliegbaanregistratie 2019 geeft geen aanleiding tot vragen of opmerkingen. (toegezonden als nr. LW/20.56/6).

11. Rapportage geluidbelasting vliegbasis Leeuwarden 2019

Naar aanleiding van de rapportage van het NLR betreffende de geluidbelasting vliegbasis Leeuwarden in 2019 (nr. LW/20.56/7) wordt het volgende opgemerkt.

Mevr. Van Beek mist in het overzicht de vliegbewegingen door de F35, die toch al plaatsvonden in 2019. **Dhr. Van Weelderen** bevestigt dat er in 2019 (zeer beperkt) is gevlogen met de F35. Dit is volgens hem wel opgenomen in de geluidrapportage. **Dhr. Hardenbol** zegt toe dit uit te zoeken. (*Noot secretaris: na afloop van de vergadering is het antwoord van dhr. Hardenbol op de gestelde vraag ontvangen: De F35 vliegbewegingen (aantal van 28) in 2019 zijn geschaard onder het kenmerk "Overige Jets" en dus zeker meegenomen in de gehele berekening geluidbelasting Leeuwarden 2019*). **Dhr. De Vries** wijst erop dat de jaarcontour op één punt bij Leeuwarden samenvalt met de vastgestelde geluidszone. Hij vraagt of dat betekent dat bij een toename van het aantal vliegbewegingen de grens wordt overschreden. **Dhr. Van Weelderen** antwoordt dat de vulling van de jaarcontour het hele jaar door wordt gemanaged door de vliegbasis. Daardoor konden er tijdig maatregelen worden genomen om overschrijding te voorkomen. **Dhr. Hardenbol** voegt daaraan toe dat de management tool waar de vliegbasis beschikt informatie geeft waar knelpunten ontstaan en waar nog ruimte is, zodat voorkomen kan worden dat de vastgestelde contour wordt overschreden.

12. Geluidmeetnet vliegbasis Leeuwarden (werkzaamheden Stuurgroepen Auditcommissie)

Het Memo nr. 7 Werkzaamheden Stuurgroep 'uitvoering motie Geluidsmetnetten' (nr. LW/20.56/8) wordt aan de orde gesteld. **Dhr. De Vries** vraagt waarom de plaatsing van het laatste meetpunt zo lang duurt. **Dhr. Den Drijver** antwoordt dat het de bedoeling was om het afgelopen voorjaar samen met de Auditcommissie de laatste invulling te doen. Dit loopt soms vast door de eigendomssituatie of als er sprake is van reflectie of demping. Door de

Coronamaatregelen is de afronding van het geluidmeetnet tot stilstand gekomen. Dit zal zo spoedig mogelijk worden hervat. **De voorzitter** stelt dat iedereen hier begrip voor zal hebben.

Dhr. Bennen leest namens de Auditcommissie de volgende verklaring voor:

“Op 27 november 2019 vond de eerste operationele vlucht van de F35 plaats. Sindsdien hebben we m.b.v. het PGMN en de flighttracker veel vluchten van de F35 en ook de F16 gevolgd. We hebben daarbij gekeken naar vliegroutes, vlieghoogtes en met name naar de geluidspieken. Hiervoor hebben we de meetpunten gebruikt die bedoeld zijn voor de validatie van de geluidscontouren. Eén in Marsum en één in Jelsum. Deze meetpunten voldoen namelijk aan alle eisen die voor het valideren van de geluidscontour nodig zijn. Nu de F16 en de F35 tegelijkertijd vlogen ging onze aandacht uit naar het verschil in geluid. Beide toestellen zijn hierop nu goed te vergelijken. Onze bevindingen zijn dat: Het geluidsniveau van de F35 aanmerkelijk hoger is dan dat van de F16, de geluidspiek van de F35 breder is het geluid van de F35 meer laag frequent is. Door deze drie factoren zullen omwonenden meer geluidshinder ervaren, zoals ook uit de klachtenrapportage van de vliegbasis blijkt. Gemiddeld was het verschil ten nadele van de F35 bij deze contourmeetpunten rond de 10 dBA. Dat is meer dan bewoners op grond van de belevingsvluchten in 2016 hebben verwacht. We hebben ook een beperkt aantal starts en landingen gezien met een veel kleiner verschil dan 10 dB(A). Harde conclusies zijn nu nog niet te trekken. Ook omdat het aantal vluchten met de F35 nog beperkt is geweest. Onze eerste bevindingen hebben we gedeeld met de waarnemend basiscommandant. We hebben gesproken over de mogelijkheden om het geluidsniveau van de F35 te beperken. Zo hebben we, zoals binnen de vorige COVM vergadering ook besproken, de mogelijkheid geopperd om minder circuitlandingen en meer straight-in landingen te maken. En om in de toekomst vaker op zicht te landen in plaats van op de computer. Dat lijkt minder geluid te veroorzaken. We hopen dat bij toename van de F35 vluchten meer mogelijkheden gezien worden om het geluid bij de starts en landingen te beperken. Verder heeft de waarnemend basiscommandant ons nogmaals laten weten dat de totale hoeveelheid geluid bij de F35 op jaarbasis binnen de huidige geluidscontouren zal blijven. Staatssecretaris mevrouw B. Visser heeft de auditcommissie de gelegenheid gegeven om in de toekomst met voorstellen te komen die kunnen bijdragen om de geluidshinder te beperken. Het spreekt voor zich dat we dit graag willen doen, uiteraard in overleg met de basisleiding. De omwonenden kunnen rekenen op onze inzet. Maar we vragen daarbij wel geduld. Nogmaals: Conclusies kunnen pas op langere termijn getrokken worden, als er meerdere F35 toestellen gedurende langere tijd vliegen. Namens de auditcommissie wil ik ook nog mededelen dat we zorgen hebben over de hoeveelheid geluid die met name kinderen ervaren op de fietspaden langs de basis. We hebben geluidspieken tussen de 110 dB(A) en 120 dB(A) gezien, die directe gehoorschade zouden kunnen geven. Er is hierover door de auditcommissie inmiddels contact gelegd met het Pento Audiologisch Centrum te Leeuwarden. We zijn ons aan het oriënteren op het formuleren van een advies aan de staatssecretaris over het instellen van een normering maximaal geluidsniveau. Dat is een complexe materie, dus ook hier zullen we tijd voor nemen. Zorgvuldigheid voorop. Verder heeft de auditcommissie de geluidscijfers opgevraagd bij Defensie die gebruikt worden bij het berekenen van de geluidsbelasting op de twee contourpunten. We verwachten die binnenkort te ontvangen. Tenslotte de opmerking dat het PGMN en de website vaak bekeken worden. Maandelijks zo'n 2500 keer bekeken door 700 verschillende gebruikers. Het aantal nieuwe gebruikers blijft groeien. Kortom, het PGMN en de website lijken in een behoefte te voorzien. We hopen u de volgende vergaderingen meer te kunnen mededelen”

De voorzitter dankt dhr. Bennen voor zijn toelichting. Hij vindt het goed om elkaar op deze wijze in evenwicht te houden en te helpen. Hij constateert dat er sprake is van bereidwilligheid bij de vliegbasis. Maar vindt het tevens van belang dat de bevolking de nodige scherpte betracht. Ook in het belang van de vliegbasis.

13. Informatie over gebruik vliegbasis

Dhr. Doorten geeft een kort overzicht van de activiteiten van de vliegbasis Leeuwarden. Dit jaar zal er tot week 50 worden avondgevolgen. Daarna zal dit nog plaatsvinden in de weken 2,3, 6, 6, 10 en 11. De oefening Frisian Flag zal in 2021 niet plaatsvinden in verband met

COVID. De eerstvolgende Frisian Flag is gepland in 2022. Wel zullen er volgend jaar op kleinere schaal buitenlandse vliegtuigen opereren vanaf de vliegbasis Leeuwarden. De komende twee weken zullen de Leeuwarder F35-toestellen gestationeerd zijn en opereren vanaf de vliegbasis Volkel. Daarna zal een aantal F35's een aantal weken naar de Verenigde Staten gaan. De F16 zal halverwege 2021 worden uitgefaseerd. Eind 2021 is de eerste aankomst van het onbemande vliegtuig MQ9 gepland, maar wellicht zal die rechtsreeks doorgaan naar een inzetgebied. In antwoord op een vraag van **dhr. Verf** geeft **dhr. Doorten** aan dat in de periode mei tot en met oktober 2021 wel de wapeninstructeursopleiding FWIT (voor F16 en F35) op de vliegbasis Leeuwarden zal plaats vinden.

14. **Lijst van aandachts- en actiepunten**

De voorzitter vraagt of de aandachts- en actiepunten lijst (als nr. LW/20.56/2) nog aanleiding geeft tot het maken van opmerkingen. **Dhr. Verf** merkt op dat het laatste punt (toezending van een door *dhr. Verfo* gevraagde overeenkomst betreffende FWIT) kan worden geschrapt van de lijst. **Dhr. Verf** heeft het archief van de Tweede Kamer geraadpleegd en geconstateerd dat hierover geen formeel stuk bestaat. Aldus wordt besloten.

Voorts wordt nog gevraagd naar de stand van zaken van de werkgroep luchtkwaliteit. **Dhr. Hardenbol** antwoordt dat een geplande vergadering als gevolg van de Coronamaatregelen niet is doorgegaan. Dit zal worden opgepakt zodra het weer mogelijk is.

15. **Datum volgende vergaderingen**

De 57^e vergadering van de commissie zal worden gehouden op 19 april 2021, 16.00 uur

De 58^e vergadering van de commissie zal worden gehouden op 15 november 2021, 16.00 uur.

16. **Rondvraag**

Dhr. De Vries brengt naar voren dat op andere defensie terreinen, maar ook op veel bedrijventerreinen goed gekeken wordt naar natuurwaarden en vraagt of dat op de vliegbasis Leeuwarden ook het geval is. **Dhr. Van Weelderen** antwoordt daar bevestigend op. De vliegbasis heeft twee zogenoemde vogelmannen in dienst. Deze houden zich niet alleen bezig met de vliegveiligheid maar in samenwerking met het Rijks vastgoedbedrijf ook met het beheer van de natuur op de vliegbasis.

17. **Sluiting**

De voorzitter dankt de aanwezigen voor de plezierige vergadering en de getoonde scherpzinnigheid. Hij benadrukt dat de vliegbasis een belangrijke werkgever is. Dat neemt niet weg dat alle activiteiten binnen de regels moeten passen. Zijns inziens wordt daar alles aan gedaan. Hij hoopt dat de volgende vergadering weer in fysieke vorm zal kunnen plaatsvinden.